

GNODALIUS, Petrus et al. Der Beürisch vnd protestierende Krieg

6.5.2026 - Renáta Modráková | Vojenský historický ústav Praha

Datum 18. dubna 1521 představuje jeden z důležitých okamžiků evropských dějin. Na říšském sněmu ve Wormsu tehdy Martin Luther (1483-1546) definitivně odmítl odvolat své učení. Pevný postoj bývalého augustiniánského mnicha a katolického kněze, který se původně ohradil jen proti kupčení s odpustky, spustil lavinu změn, jež záhy proměnily Evropu v pomyslné i reálné bojiště.

Reformace brzy překročila hranice teologických disputací. Lutherova myšlenka „svobody křesťanského člověka“ a důraz na jedinečnost Písma (*sola scriptura*) si venkovské obyvatelstvo interpretovalo po svém - jako požadavek na sociální spravedlnost a zrušení nevolnictví. Německá selská válka (1524-1525) se stala největším vzednutím rolnických povstání v Evropě až do francouzské revoluce.

Luther se ocitl v nezáviděníhodné pozici. Ačkoliv byl katalyzátorem změn, násilné nepokoje a radikalismus pod vedením Thomase Müntzera ostře odsoudil. Ve svých textech, jako je leták z roku 1525 (tedy Nabádání k míru na základě 12 článků rolníků ve Švábsku), označil vzbouřence za „vražedné duchy“ (doslova Mordgeister) a vyzval vrchnost k nekompromisnímu potlačení revolty, kterou vnímal jako dílo ďáblov. Zatímco Luther psal teologická napomenutí, krev tekla proudem.

Samotný leták se dochoval v Česku jen ve čtyřech výtiscích. Jeho přepis je součástí i dnes představované publikace. Její ústřední částí je kronika Petra Gnodalia, právníka a sekretáře vévody Antonína Lotrinského. Gnodalius ve svém díle (vydaném roku 1573) detailně popisuje tažení proti sedlákům. Povstání interpretuje jako „náhlou vzpouru lidu“ () ohrožující základy křesťanské civilizace. V dobovém kontextu nešlo o hrozbu jedinou; jen rok po potlačení hlavních selských bouří otřásl střední Evropou osmanské tažení do Uher a tragická bitva u Moháče (1526). Pro Luthera i jeho současníky byl postup tureckých vojsk, stejně jako radikalismus vzbouřených sedláků, vnímán jako apokalyptická „Boží metla“ trestající rozdělené křesťanstvo. Paradoxně svým bojem za očistu katolické církve a vystupováním proti prodeji odpustků se stal Luther nevědomky sultánovým spojencem, neboť právě z prodeje odpustků byly financovány posádky křesťanských pevností na hranicích s osmanskou říší. Gnodalius čtenářům nabízí syrový vojensko-politický pohled na celý konflikt. Lutherovo učení chápe jako katalyzátor, který si sedláci vyložili po svém, což vedlo k tragickému krveprolití.

Exemplář Gnodaliova díla uložený v Knihovně VHÚ Praha je výjimečný i svou proveniencí. Podle vlastnických poznámek na předešlé patřil v roce 1879 Františku hraběti Folliotu de Crenneville (1815-1888), rakouskému polnímu zbrojmistrovi a nejvyššímu komořímu císaře Františka Josefa I. Osudy této knihy se dle všeho podobaly osudu tisku J. G. W. Ruesse *Wahrhafte und Gründliche Relation*. Razítko „St. Quentin“ na titulním listu dokládá, že kniha byla později darována Folliotovu příteli, generálovi jezdeckta Karlu hraběti von Bigot de Saint-Quentin a stala se součástí knihovny na zámku Kvasice. Ta pak přešla do sbírky hrabat Thun-Hohensteinů v Děčíně a byla za první republiky zakoupena pro tehdejší Památník odboje, čímž doputovala do dnešních fondů VHÚ.

Tento vzácný konvolut spojuje hned několik rovin: teologický zápas Martina Luthera, krvavou realitu selských válek popsanou Gnodaliem a sběratelskou vášeň vysoké rakouské aristokracie 19. století.

Citace:

GNODALIUS, Petrus; HORTENSIUS, Lambertus; LUTHER, Martin; EBERLIN VON GÜNZBURG, Johann a BRENZ, Johannes. . [Basel]: [s.n.], [1573]. Dostupné z:
<https://books.google.cz/books?vid=NKP:1002394741&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>

Renáta Modráková

<https://www.vhu.cz/gnodalius-petrus-et-al-der-beurisch-vnd-protestierende-krieg>